

ПРОТОКОЛ
О ПОСТУПАЊУ У СЛУЧАЈЕВИМА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА
МЕЂУ ДЈЕЦОМ И МЛАДИМА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ

Бања Лука, новембар 2008. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. ДЕФИНИЦИЈА НАСИЉА	4
2. ОБАВЕЗЕ НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА	5
А / ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНЕ УСТАНОВЕ	5
Б / ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД.....	6
В / ПОЛИЦИЈА.....	6
Г / ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ.....	7
3. ОБЛИЦИ, НАЧИН И САДРЖАЈ САРАДЊЕ	8
4. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ И ОБАВЕЗЕ	8

УВОД

Полазећи од чињенице да је превенција, спречавање, откривање и сузбијање насиља међу дјецом и младима од општег друштвеног интереса,

Прихватајући обавезе из члана 19. Конвенције о правима дјетета који гласи “*Државе уговорнице ће предузети све одговарајуће законске, управне, друштвене и образовне мјере да би се дијете заштитило од свих облика физичког или менталног насиља, повреде или злостављања, занемаривања или немарног поступка, злоупотребе или експлоатације, укључујући сексуално злостављање док је на бризи родитеља, законских старатеља или било које друге особе која се брине о дјетету*”

Министарство просвјете и културе,
Министарство здравља и социјалне заштите и
Министарство унутрашњих послова,

п о т п и с у ј у ћ и

ПРОТОКОЛ О ПОСТУПАЊУ У СЛУЧАЈЕВИМА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА МЕЂУ ДЈЕЦОМ И МЛАДИМА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Утврђују поступке на успостављању реакције свих учесника како би се дјеловало на спречавање, идентификацију, пријављивање, истраживање, лијечење и слично, у свим случајевима вршњачког насиља у образовном систему, а све са циљем да се пружи потребна подршка прије свега дјетету али и онима који се о дјетету брину.

Протокол регулише

- дефиницију насиља;
- обавезе надлежних институција;
- облике, начин и садржај сарадње између надлежних институција;
- остале активности и обавезе.

1. ДЕФИНИЦИЈА НАСИЉА

Насиљем међу дјецом и младима сматра се свако намјерно физичко или психичко насилно понашање усмјерено према дјеци¹ и младима² од стране њихових вршњака³ учињено с циљем повређивања, а које се, независно о мјесту извршења, може разликовати по облику, тежини, интензитету и временском трајању⁴ и које укључује понављање истог обрасца и одржава неравноправан однос снага (јачи против слабијих или група против појединца). Постоји више облика насиља, а најчешћи облици су: физичко, психичко и сексуално вршњачко насиље.

Насиљем међу дјецом и младима сматра се:

- **намјерно узроковани физички напад** у било којем облику, на примјер ударање, гурање, гађање, шамарање, чупање, закључавање, напад различитим предметима, плување и слично, без обзира да ли је код нападнутог дјетета наступила физичка повреда,
- **психичко и емоционално насиље** проузроковано понављаним или трајним негативним поступцима од стране једног дјетета или више дјеце⁵. Негативни поступци су: оговарање, називање погрдним именима, исмијавање, застрашивање, изругивање, намјерно занемаривање и искључивање из групе којој припада или искључивање и забрањивање учествовања у различитим активностима с циљем наношења патње или бола, ширење гласина с циљем изолације дјетета од осталих ученика, одузимање ствари или новаца, уништавање или оштећивање дјететових ствари, понижавање, наређивање или захтијевање послушности или на други начин довођење дјетета у подређени положај, као и сва друга понашања почињена од дјетета и младе особе, којима се другом дјетету намјерно наноси физичка и душевна бол или срамота.
- **сексуално насиље** подразумијева сваки вид вербалног, гестовног или физичког контакта са сексуалним садржајем, са циљем узнемиравања и намјерног наношења физичке или душевне боли и срамоте дјетету или младима.

¹ Према Конвенцији о правима дјетета из 1989. године дјете означава сваку особу млађу од осамнаест година осим ако се законом који се примјењује на дјете граница пунољетства не одреди раније.

² Према Кривичном закону Републике Српске (Службени гласник Републике Српске, број:49/03, 108/04, 37/06, 70/06 и 68/07) малољетник је особа која је у вријеме почињеног дјела навршила 14, а није навршила 18 година живота, а млађи пунољетник је особа која је у вријеме почињана дјела навршила 18, а није навршила 21 годину живота.

³ Термин вршњаци односи се на широки распон категорија дјеце и младих (објашњено у фуснотама 1 и 2).

⁴ Насиље подразумијева 6 дефинисаних фактора: намјера да се нанесе повреда или штета; интензитет и трајање; моћ насилника; рањивост жртве; мањак подршке; посљедице.

Нормални сукоб вршњака има следећа обиљежја: не постоје елементи наведени за насиље; дјеца не инсистирају да мора бити по њиховом по сваку цијену; могу дати разлоге зашто су у сукобу; испричају се или прихвате рјешење да нико није побиједио; слободно преговарају да би задовољили своје потребе; могу промијенити тему и ријешити ситуацију.

⁵ Olweus 1986. и 1991. године: Насилничко понашање дјеце (bullying) разликује се од једнократних инцидента и дјечјих свађа или тучњава, јер се ради о понашању које обиљежава агресивно понашање којим се намјерно некоме чини зло, понављање током одређеног времена, неравноправан однос снага (јачи против слабијег или група против појединца).

Насиље и злостављање укључује различита понашања: вербално (добацивање, изругивање, омаловажавање, пријетње), социјално (избјегавање, игнорисање, искључивање из активности, оговарање и ширење зловних трачева), психичко (оштећивање имовине, крађа и бацање ствари, пријетећи погледи, праћење) и физичко (гурање, рушење, ударци)

2. ОБАВЕЗЕ НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА

A / ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНЕ УСТАНОВЕ

У случају пријаве насиља или дојаве о насиљу међу дјецом особа која је овлаштена или стручна служба за координацију активности везаних уз проблематику насиља у васпитно-образовној установи, коју именује васпитно-образовна установа, дужна је:

- одмах предузети све мјере да се **заустави и прекине насилно поступање** према дјетету, а у случају потребе затражити помоћ других радника васпитно – образовне установе или по потреби позвати полицију;
- уколико је дијете повријеђено у мјери која захтијева љекарску интервенцију или преглед или се према околностима случаја може разумно претпоставити или посумњати да су таква интервенција или преглед потребни, одмах **позвати службу хитне помоћи** или на најбржи могући начин, који не штети здрављу дјетета, отпратити или осигурати пратњу дјетета од стране стручне особе љекару, те сачекати љекарску препоруку о даљем поступању, те долазак дјететових родитеља или законских заступника;
- одмах по пријављеном насиљу о томе **обавијестити родитеље дјетета или законске заступнике**, те их упознати са свим чињеницама и околностима које су до тада познате и обавијестити их о активностима које ће се предузети;
- по пријави, односно дојави насиља одмах **обавити разговор с дјететом** које је жртва насиља, а у случају да је постојала љекарска интервенција, уз договор с љекаром, чим то буде могуће. Ови разговори с дјететом обављају се увијек у присутности неког од стручних радника васпитно-образовне установе, а на начин да се поступа посебно пажљиво, поштујући дјететово достојанство и пружајући му подршку;
- родитељима или законским заступницима дјетета које је жртва вршњачког насиља дати обавјештења о могућим **облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету** у васпитно-образовној установи и изван ње, а с циљем подршке и оснаживања дјетета те превазилажења трауматског доживљаја;
- обавити **разговор с другом дјецом или одраслим** особама које имају сазнање о учињеном насиљу те утврдити све околности везане уз облик, интензитет, тежину и временско трајање насиља;
- уколико се ради о посебно тешком облику, интензитету или дужем временском трајању насиља, које може изазвати трауму и код друге дјеце, која су видјела насиље, **савјетовати се** с надлежном стручном службом ради **помоћи дјечи, свједоцима насиља**;
- што хитније обавити **разговор с дјететом које је починило насиље** уз присуство стручне особе, указати дјетету на неприхватљивост и штетност таквог понашања, те га савјетовати и подстицати на промјену таквог понашања, а током разговора посебно обратити пажњу износи ли дијете неке околности које би указивале да је дијете жртва занемаривања или злостављања у својој породици или изван ње, у ком случају ће се одмах обавијестити центар за социјални рад, а по потреби или сумњи на почињење кажњиве радње обавијестити полицију или надлежно тужилаштво, а васпитно-образовна установа ће предузети све мјере за помирење дјеце и за стварање толерантног, пријатељског понашања у васпитно-образовној установи;

- **позвати родитеље или законске заступнике дјетета које је починило насиље**, упознати их с догађајем, као и с неприхватљивошћу и штетношћу таквог понашања, савјетовати их с циљем промјене таквог понашања дјетета, те их позвати на укључивање у савјетовање или стручну помоћ унутар школе или изван ње (центри за социјални рад, поликлиника за дјецу и младе, центри за ментално здравље, полиција и Омбудсмен и слично) и обавијестити их о обавези васпитно-образовне установе да случај пријави надлежном центру за социјални рад, полицији или другим надлежним институцијама;
- о предузетим активностима, разговорима, изјавама те својим запажањима направити **службене забиљешке**, као и водити одговарајуће **евиденције заштићених података** које ће се доставити на захтјев другим надлежним тијелима.

Б / ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

У случају пријаве насиља или дојаве о насиљу међу дјецом, која је упућена од стране васпитно–образовне установе, полиције, Омбудсмена, дјетета, његовог родитеља, законског заступника или неке треће особе, центар за социјални рад дужан је да:

- по пријему пријаве или обавјештења **контактира са стручним радницима васпитно-образовне установе** (педагогом, социјалним радником, психологом);
- у сарадњи са стручним лицем из образовне установе **позове родитеље**, односно **старатеље**, дјетета жртве и дјетета починиоца насиља;
- сачини **социјалноанамнестичке податке** о породичним условима у којима дијете жртва и починилац живе;
- у сарадњи са стручним лицима образовне установе направи **план психосоцијалног третмана** за дијете жртву и дијете насилника који ће се одвијати уз пристанак родитеља или старатеља;
- о свакој примљеној пријави, односно обавјештењу о насиљу међу дјецом и младима водити одговарајуће **евиденције заштићених података**, те евидентирати и биљежити свако поступање центра за социјални рад. Центар за социјални рад ће у сарадњи са образовним установама континуирано пратити провођење активности у спречавању појаве вршњачког насиља.

В / ПОЛИЦИЈА

У случају пријаве насиља или дојаве о насиљу међу дјецом, која је упућена од стране васпитно–образовне установе, центра за социјални рад, Омбудсмена, дјетета, његовог родитеља, законског заступника или неке треће особе, надлежна полицијска станица, дужна је:

- хитно **упутити надлежног инспектора за малољетничку делинквенцију**, или **друго овлаштено службено лице** на мјесто догађаја ради предузимања неопходних мјера и радњи, утврдити све чињенице и околности везане уз пријаву,

односно дојаву, те предузети све потребне радње с циљем пружања помоћи жртви ради спречавања настављања насиља, као и здравственог збрињавања жртве;

- **утврдити чињенице** потребне за разјашњавање догађаја, те предузети све неопходне мјере и радње прописане законом на документовању евентуалног постојања елемената кажњиве радње;
- у случајевима интервенције припадника полиције када се утврди постојање основа сумње да је почињено кривично дјело или прекршај, овлаштена службена лица **поступиће у складу са прописима** из своје надлежности;
- овлаштена службена лица ће предузимање мјера и радњи према малољетном извршиоцу насиља обавезно вршити **у присуству родитеља или законског заступника**, или надлежних представника центра за социјални рад, односно у складу са одредбама ЗКП;
- у складу са важећим прописима провести **хитне истражне радње**, те у зависности од околности догађаја **поднијети извјештај надлежном тужилаштву**, односно поднијети **захтјев за покретање прекршајног поступка** надлежном суду уз приједлог за изрицање примјерених васпитних мјера;
- о свакој примљеној пријави, односно дојави о насиљу међу дјецом и младима одмах **обавијестити надлежни центар за социјални рад**, ради предузимања мјера одговарајуће заштите из њихове надлежности;
- водити одговарајуће **евиденције заштићених података** о случајевима пријаве или обавијестити о насиљу међу дјецом и младима.

Г / ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ

У случају пријаве насиља или дојаве о насиљу међу дјецом, која је упућена од стране васпитно–образовне установе, полиције, Омбудсмена, дјетета, његовог родитеља, законског заступника или неке треће особе, именована стручна служба за координацију активности везаних за проблематику насиља међу дјецом и младима у здравственој установи или овлаштена особа, дужна је:

- Одмах по доласку дјетета у неку здравствену установу (или амбуланту породичне медицине) урадити **детаљан преглед и установити постојање** евентуалних **тјелесних повреда**, те ако исте постоје **адекватно их збринуту**;
- Након збрињавања евентуалних тјелесних повреда, **обавијести родитеље или старатеље** о почињеном насиљу те **уз њихову сагласност упутити дијете у Центар за ментално здравље**, те у сарадњи са родитељима, а на бази процијењеног психосоцијалног статуса дјетета планирати третман;
- Ако је у питању дијете које се насилно понаша обавезно **укључити и родитеље или старатеље** у процес дијагностике, планирања и провођења третмана (у овом сегменту третирања насилника изузетно је важна сарадња између школа, Центара за социјални рад и Центра за ментално здравље);
- Такође, веома је важно континуирано радити на **превенцији вршњачког насиља** у оквиру активности Центара за ментално здравље.

3. ОБЛИЦИ, НАЧИН И САДРЖАЈ САРАДЊЕ

Провођење активности у превенцији вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему, као и овог Протокола претпоставља што хитније успостављање сарадње надлежних институција и других тијела који учествују у спречавању, откривању и сузбијању насиља међу дјецом и младима (васпитно–образовне установе, центри за социјални рад, полиција, здравствене установе, Омбудсмен, правосудне институције и јединице локалне самоуправе). Поред тога, овим документом инсистира се на важности сарадње родитеља дјетета починиоца насиља, школе, центра за социјални рад, центра за ментално здравље и других стручних служби.

Обавезе надлежних институција и других тијела који учествују у спречавању, откривању и сузбијању насиља међу дјецом и младима у предузимању мјера и активности усмјерених према спречавању и сузбијању насиља јесу:

- у јединицама локалне самоуправе одржавати редовне састанке представника надлежних тијела, односно стручних служби за координацију активности везаних за проблематику насиља, те успоставити ефикасне начине сарадње и размјене значајних података, како у погледу појединих случајева насиља, тако и о достигнућима у рјешавању проблема насиља међу дјецом и младима;
- у случају пријаве или обавјештења о насиљу осигурати другом надлежном органу одговарајуће податке о случају и поступању ради потпуног увида у предузете активности, с циљем свеобухватне заштите дјетета;
- успоставити сарадњу и размјену података с другим јединицама локалне самоуправе у циљу размјене искустава и стварања «добре праксе»;
- успоставити сарадњу с другим организацијама које би у конкретном случају могле помоћи, на примјер с невладиним организацијама, вјерским заједницама, породичним савјетовалиштима, амбулантама породичне медицине, те стручњацима који се баве проблематиком вршњачког насиља;
- израдити посебне и прилагођене планове поступања у случају насиља међу дјецом и младима уважавајући обиљежја и карактеристике појединих средина;
- успоставити сарадњу с надлежним здравственим установама и љекарима.

4. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ И ОБАВЕЗЕ

У оквиру редовних активности, а у складу са својим овлашћењима, неопходно је о проблему насиља међу дјецом и младима редовно извјештавати и родитеље и дјецу те их подстицати да пријављују насиље.

Током наставних и ваннаставних активности промовисати моделе ненасилне комуникације, међусобне толеранције и уважавања, организовањем трибина, родитељских састанака, часова разредне заједнице, ученичких радионица, приредби, објављивањима на огласној плочи васпитно-образовних установа или на друге одговарајуће начине.

У све активности везане за спречавање насиља међу дјецом потребно је укључити дјецу и младе те родитеље, законске заступнике, васпитно-образовне раднике и остале стручне особе као активне учеснике и партнере, како би се дугорочно промовисали принципи ненасиља, као предуслова квалитетног и сигурног одрастања дјеце.

Свеобухватна и квалитетна заштита дјеце подразумијева заједнички рад свих надлежних институција и тијела, јер препуштање терета одговорности и дјеловања само једном учеснику (на примјер само школи, полицији или центру за социјални рад) неће дати очекиване резултате, нити ће допринијети смањивању вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему.

Да би се осигурала ефикасност процеса поступања у случајевима вршњачког насиља, сваки од учесника овог протокола ће обезбиједити вођење посебне евиденције у свом ресору о свим регистрованим случајевима оваквог понашања међу младима.

Бања Лука, 19. новембар 2008. године

Министарство просвјете и културе Републике Српске

Министар Антон Касиповић

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске

Министар Ранко Шкрбић

Министарство унутрашњих послова Републике Српске

Министар Станислав Чађо